

MORDOVIN MAXIM

A VÁRSZERVEZET KIALAKULÁSA A KÖZÉPKORI
MAGYARORSZÁGON, CSEHORSZÁGBAN ÉS
LENGYELORSZÁGBAN A 10-12. SZÁZADBAN

THE EMERGENCE OF THE CASTLE ORGANISATION
IN MEDIEVAL HUNGARY, BOHEMIA AND POLAND
IN THE 10TH-12TH CENTURIES

Szerkesztők

MAJOR BALÁZS – TÜRK ATTILA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet és Társadalomtudományi Kar
Régészeti Tanszék

BUDAPEST
2016

A kiadvány a Pázmány Péter Katolikus Egyetem KAP15-108-1.8-BTK programjának keretében készült

A kötet az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskolában 2010-ben megvédett disszertáció átdolgozott és javított változata

Borítókép

Az abaújházi sánc rekonstrukciója. Nováki Gyula feltárása alapján rajzolta Szőke Balázs.

Hátlapon

A honti sánc rekonstrukciója. Rajzolta Szőke Balázs.

© A szerző és az Archaeolingua Alapítvány

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar, Régészeti Tanszék

ISBN 978-963-9911-88-8

HU-ISSN 2064-8162

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

2016

ARCHAEOLINGUA

ARCHAEOLINGUA ALAPÍTVÁNY

H-1014 Budapest, Úri u. 49

Idegennyelvű összefoglalók fordítása, lektorálás: Mordovin Maxim, Renner Zsuzsanna,

Laszlovszky József, Olekszij Viktorovics Komar

Tördelés és layout: Nemes Csaba Szilamér

Nyomda: Prime Rate Kft.

TARTALOM

Bevezetés	9
Módszertan	10
Időbeli határok	10
Térbeli határok	12
A központok kiválasztásának szempontjai	13
Az összehasonlítás alapja	19
Kutatástörténet	21
Kezdetek	21
Csehország	21
Lengyelország	27
Magyarország	31
A két világháború között	34
Csehország	34
Lengyelország	37
Magyarország	40
A 2. világháború után	43
Csehország	43
Lengyelország	45
Magyarország	49
Magyarország szomszédai	51
Várkutatások az 1960-as évektől kezdve	53
Csehország	53
Lengyelország	56
Magyarország	59
Románia, Szlovákia és Ukrajna	62
A „20. századi várháború”	66
A rendszerváltás után	67
Csehország	68
Lengyelország	69
Magyarország	72
Románia	74
Szlovákia	75
Ukrajna	75
Terminológia	77
A várak keltezése	87
Történeti keltezés	87
Nyelvészeti-történeti keltezés	89
Régészeti keltezés	92
Radiokarbon és egyéb természettudományos keltezési módszerek	93
Dendrokronológiai keltezés	94
Történeti és régészeti keltezés	95
A keltezések együttes alkalmazása	98

A várak és a temetők kapcsolata	101
A keresztény temetők fejlődése: kelet-közép-európai áttekintés	103
Soros temetők	103
Törvényi szabályozás	105
Az egyházszervezés kezdetei	108
Esperesi és vártemplomok	110
A plébániahálózat kiépülése	114
A templom körüli temetők fejlődése	117
Templomok jogállása és a temetkezési jog	117
A templom körüli temetők kezdetei	120
A mellékletadási szokások változása	122
Pénzérme mint sírmelléklet a régió temetkezéseiben	123
Összefoglalás	126
Összefoglalás	128
A várak erősítései	131
A várak tipologizálásának lehetőségei	131
A várak erősítései	135
A vörös sáncok kérdése	138
Sáncok típusai	140
1.a típus: Paliszádfal	144
1.b típus: Egyszerű földtöltés	145
1.c típus: Gerendafalás földtöltés	145
1.d típus: Habarcsos kőfal	146
2.a típus: Sáncok rostos vázzal	147
2.b típus: Sáncok rácsos vázzal	148
2.c típus: Sáncok kazettás vázzal	149
3.a típus: Rostos/rácsos és kazettás többkomponensű sáncok	151
3.b típus: Többkomponensű sáncok rostos favázzal és külső kőfallal	152
3.c típus: Többkomponensű sáncok rácsos favázzal és külső kőfallal	152
3.d típus: Többkomponensű sáncok kazettás favázzal és külső kőfallal	153
3.e típus: Többkomponensű sáncok kétféle favázzal és külső kőfallal	153
3.f típus: Többkomponensű sáncok belső favázzal kétoldalt kőfallal	154
Az egyes sánctípusok elterjedése	154
A sáncok kronológiája	158
Összefoglalás	161
A vár mint település	163
Általános települési nyomok a várak területén	164
Egyházi épületek a várakban	169
Udvarházak és paloták a várakban	172
A várak belső felosztásának kérdése	177
Borsod	180
Összefoglalás	183
Összegzés és következtetések	185
Forráskiadványok és felhasznált irodalom	193
Rövidítések	193
Források	193
Irodalom	195

The Emergence of the Castle Organisation in Medieval Hungary, Bohemia, and Poland in the 10 th –12 th Centuries	247
Возникновение замковой организации в средневековых Венгрии, Чехии и Польше в 10–12 веках	259
Képtáblák	263